

Методичні запропоновання Марії БІРЧЕНКО,
учителя Потаського НВК Тальнівського р-ну Черкаської обл.

Українська постмодерна література своєрідна й надзвичайно розмаїта. У шкільному курсі на вивчення цього періоду відведено, на жаль, обмаль годин. Тому вважаємо за доцільне присвятити уроки по-закласного читання в 11 класі творчості сучасних письменників-постмодерністів. Пропонуємо розробки таких уроків за творами Степана Процюка та Юрія Андруховича.

I.

ГІМН ЛЮБОВІ І ЖИТТЄЛЮБСТВУ В ЕСЕЇ СТЕПАНА ПРОЦЮКА «ЛЮБИТИ І НЕНАВИДІТИ»

Мета: розкрити порушені автором злободенні проблеми сучасності, з'ясувати зміст понять *коханя, щастя, любов, ненависть*; визначити основну ідею твору; розвивати в учнів уміння аналізувати художній текст, розкуто й емоційно висловлювати власні думки; плекати патріотизм, виробляти активну життєву позицію, виховувати доброту, життєлюбство, всепрощення, вміння любити, здатність співпереживати, шанобливо ставитися до батьків.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань з інтегративним навчанням та елементами інтегрування.

Методи, прийоми і форми роботи: частково-пошуковий метод, бесіда, «Мозковий штурм», «Мікрофон», «Асоціативне малювання», моделювання, інтегроване навчання, робота у групах.

Обладнання: портрет С.Процюка, роздатковий матеріал, картки із завданням для кожної групи, текст «Легенди про материнську любов» В.Сухомлинського, поезії В.Симоненка.

Епіграф: Любити і ненавидіти –
 підставові слова-сестри.

С.Процюк

Перебіг уроку

Мотивація навчальної діяльності.

Вступне слово вчителя. Любити – це велике щастя й відповідальність, це постійне очікування і жертвність, цілковите розуміння і бажання приносити коханій людині радість, віддавати тепло, ласку, доброту. Та не кожного Бог наділив умінням кохати. Егоїстам і самолюбцям це не властиве.

Сьогодні ми поговоримо про високе і шляхетне почуття до коханої людини, про любов до батьків, дітей, рідної мови, Батьківщини. Людина народжується, живе, вмирає, а любов – вічна. Кожен творить свій світ любові. Тож кохання у кожного своє, неповторне: щасливе, нещасливе, взаємне, нерозділене. Воно схоже на квітучу яблуневу гілочку, яка щедро розкриває свої пелюстки назустріч сонцю. Та чи зможуть закохані зберегти все, що є найкращого в них, у випробуваннях і знегодах? Чи не обпалить цвіту пізні приморозки? Чому від любові до ненависті – один крок? Кажуть, що ці почуття є «сіамськими близнюками» і крокують поряд. Чи так це? Ці та інші питання ставить сучасний український

письменник Степан Процюк в есеї «Любити і ненавидіти». Аналізуючи твір, звернімо свої погляди всередину самих себе, прислухаймося до голосу своїх сердець, власних почувань і порівняймо своє розуміння заявлених у темі уроку ключових понять з авторським тлумаченням їх. Есеї С.Процюка дає матеріал для глибоких роздумів, для роботи душі.

Оголошення теми й мети уроку.

Вивчення нового матеріалу.

Учитель. Про літературний процес 90-х років ХХ століття М.Ткачук писав, що він «означений пошуками нових мистецьких ідей, образів, стильових манер, спробою осмислити духовні реалії нашого буття, позбувшись віджилих уявлень і форм». Яскравим представником красного письменства цієї доби є Степан Процюк. Він увійшов до літературного угруповання «Нова дегенерація», яке задекларувало так: «Ми – діти здегенерованої країни, здегенерованого часу, тому що ми виростаємо гнійними виразками на тілі деградуючого суспільства стандартів».

◆ Перечитайте останній абзац есею. Чи збігається висловлена в ньому думка з тезою про деградуюче суспільство?

Словникова робота.

Суспільство – це сукупність людей, об'єднаних певними відносинами. Члени суспільства мають спільну історію та культуру.

Дегенерувати – припиняти свій розвиток, вироджуватися.

Деградувати – погіршуватися, рухатися назад у своєму розвитку, поступово втрачати раніше набуті якості, риси; занепадати.

Аналіз тексту. Робота у групах. Прочитайте подані тези з есею. Як вони відображають проблематику твору? Виходячи зі змісту висловлювань, стисло сформулюйте порушені в них проблеми й запишіть.

Тези для 1-ї групи

- «Не слід боятися любові. Не варто (?) жахатися ненависті. Любов може бути спустошливою. Ненависть буває шляхетною і високою. Любов має здатність засліплювати. Ненависть – витверезувати. І навпаки...»
- «Від любові крок до ненависті. Проте від ненависті довша і тернистіша дорога до любові.»

- «Любов і ненависть – сіамські близнюки. Люди, яким дарована здатність до сильних пристрастей, розуміють, що означає ходити мінним полем цих базових емоцій. Крок вліво, крок вправо – і ненависть стає деструктивною».

- «Боже, якою непролазною самотністю оточена кожна людина! Масштаби цієї закинутості велетенські. І рятує нас від жаху відірваності лише рятівний егоїзм, завбачливо закладений у наші гени деміургом».

Проте ми інтуїтивно розуміємо, що порятунок полягає лише у теплій близькій руці, бо ця рука дарує міраж причетності до спільноти».

- «Ненависть є прекрасним індикатором любові, визначником нашої емоційної обдарованості, руйнатором добрих начал нашого характеру».

Любов – пролог, а ненависть – епілог. Любов починає сходження, а ненависть сигналізує про відквітання. Щоправда, у деяких осіб таке «відквітання» триває ціле життя».

Тези для 2-ї групи

- «Людині характерні стереотипи сприйняття <...> Мої твори також іноді викликають спротив в окремої категорії споживачів літератури. Розумію, що неможливо подобатися всім і завжди, але для мене різне (хвалебне чи упереджене, доброзичливе чи насторожене) ставлення людей теж міститься у площині підставних понять – любові і ненависті».

Будучи сам здатним до відчуження, я потерпаю від прохолодних (байдужих? неприємних?) розмов із деякими людьми, з котрими довго не спілкувався. Іноді хочеться викрикнути: «Не сприймайте мене за подіями, творами та вчинками п'яти- або десятирічної давності! Я є іншим! Ви ж не давали мені індульгенції на саморозвиток!»

- «Сучасній людині важко зрозуміти спонуки вчинків як східних лицарів-камікадзе, так і українських патріотів-смертників; мовляв, жодна ідея не вартує одержимої любові, жодна антиідея не вартує фанатичної ненависті».

- «Власні тріщини і рани чергових травматичних досвідів я залізую в сімейному колі. Сини вчать мене любові <...> Загалом діти знають про любов щось дуже важливе, яке потім ніяк не можуть пригадати дорослі, бо у них витята з грудей казка... І я намагаюся не сполохати ту найвну добру казку в душах моїх дітей. Бо ця загадкова казка дитячої любові очищає мене і додає доброти».

А доброти навколо катастрофічно не вистачає. Так багато моральної глухоти й егоїзму, так багато вимог до людини, і так нікчемно мало дається їй узамін».

Я намагаюся цінувати стосунки з близькими мені людьми. Маю їх, окрім сім'ї, небагато. Я люблю цих людей, намагаюся не лише черпати від них, але і максимального віддавати».

Тези для 3-ї групи

- «Багато людей, зосібна українців, напіврозчавлені страхом, напівпаралізовані зневірою, напівзацвяховані розпачем. Наших бунтів <...> вистачає лише на кухонні протести».

Спливає рік за роком, минають п'ятилітки і десятиліття, а ми не відбуваємося як людина бунтуюча. І марні сподівання на пришествя харизматичного неоМойсея чи хоча б нових протестантів, якими кипіло XVII–XVIII століття української історії. Бо історію приручає сильний гайдамака, а не кухонний інфантил».

- «Ми підсвідомо хочемо (тоталітарна властивість людської психіки) уподібнювати друзів до власних рамок <...> я дуже радий, що навчився приймати мого давнього друга таким, яким він є, не підігнаним під прокрустове ложе моїх надуманих увялень».

- «А любов і ненависть – рідні сестри, навічно злютовані геном небайдужості <...> А любов і ненависть – дві прекрасні і потворні іпостасі наших облич, адже любов теж може бути потворною, а ненависть – прекрасною. А любов і ненависть – дві найсправжніші емоції, що тягнуть гарбу нашого життя. Бо решта відчуттів є лише їхніми двоюрідними чи троюрідними братами і сестрами, є тільки доповненнями *справжності* двох первісток-близнят...»

- «Є безліч способів, щоб умертвити любов. Існує безліч способів нарощування ненависті. Я знаю мізантропів-літераторів, у яких ненависть вижерла талант, залишивши тільки озлоблено-нарцисичні претензії і сливе маніакальну неприязнь».

Тези для 4-ї групи

- «Надто низькі хмари ненависті, що згустилися над державою. Соціальна чи суспільна ненависть, здається, проникла до більшості будинків і душ. Адже нав'язливі думки про виживання можуть методично знищувати і найскравіші таланти, тихою сапою руйнуючи приватне щастя і найшляхетніші пориви».

Найстрашнішим є те, що зранені ненавистю люди, котрі так потребують доброго і світлого, зазвичай спокійно перемелюються безжальним життєвим колесом. Постійні невдачі, фізичні хвороби і нервові розлади, самотність і відкинутість на задвірки, відсутність віри і надії сприяють їхній тотальній екзистенціальній катастрофі».

Адже так легко бути інфікованим ненавистю. Так важко наповнювати душу любов'ю. І немає жодних рецептів. Але кожному з нас даровані життєві сили, які часто так нездарно витрачаємо замолоду».

- «Туга і печаль, песимізм і відчай... Ви не достойні людини, тихі означники занепаду! Ви збіднюєте і здрибнюєте нас – як найдосконаліший Божий задум – спричиняючи добровільні та безперервні мікроевтаназії на людському серці. Ви є здебільшого породженням зла, щитом для невдах, тестом невміння жити, о жорстокі лєксемі поразки! <...>

Ви є, безперечно, сильними. І людина іноді настільки впивається вашою хворобливою харизмою і отруйним інтимним чаром, що, ненавидячи, пестить вас у власному естві».

Коло екстрем змикається. І народжуються печальні діти, тужливе і депресивне мистецтво, сумні будинки, зневірені мегаполіси і навіть країни. І не спішить на цю поточену шашелем безнадії землю радість. І скрадаючись, тікає від цих запалених розпачем і заґрунтованих зневірою мізків щастя».

Бо щастя і радість теж здатні ненавидіти, хоча саме вони є любов'ю. Вони ненавидять тупі і лінівні культу страждання і стародавні знахарські танці, що прославляють страх та зневіру. Бо щастя не може стояти поруч з кайданами несвободи...»

- «Слід вірити лише у Бога і спокійний світанок нашого серця, котре приходить на цю землю не для... страждань, а задля щастя і любові».

- «А над землею і нашою батьківщиною кожноденно сходить сонце. І кожноденно народжуються діти, котрі приходять на цей світ не для ритуальних танців ненависті, а для любові».

Орієнтовні відповіді

В есеї С.Процюка порушено низку проблем, які є актуальними для людини незалежно від часу і місця проживання, а саме:

- любов і ненависть;
- добро і зло;

- дружба;
- самотність людини;
- стосунки батьків і дітей;
- виживання людини в сучасному світі;
- уміння розподіляти життєві сили;
- патріотизм і громадянська байдужість.

Робота з епіграфом. Зверніть увагу на епіграф уроку, записаний на дошці. Як ви розумієте ці рядки? Скільки разів повторює автор думку про спорідненість понять любові і ненависті? Чому? Прочитуйте відповідні рядки твору.

Бесіда

- Які емоції й почуття згадує автор в есеї? Яка їхня роль у житті людини?
- Чому автор поділяє всіх людей на здатних до любові й ненависті і байдужих, тих, чия хата споконвіку скраю?
- Хто небезпечніший для навколишніх: мізантропи (людиноненависники) чи «душевні астеники» (мляві й кволі)?
- Чому з-поміж почуттів тільки любов і ненависть автор називає справжніми, а решту визначає як їхні доповнення?
- Якому з почуттів – любові чи ненависті – віддано першість у житті людини? Чи це, на думку автора, рівносильні почуття?
- У чому полягає сенс існування людини? Чим вона має наповнювати щодень своє життя? Зверніться до тексту.

Асоціативне малювання.

Життя не можна прожити двічі. Тому людина має цінувати його і бути гідним подорожнім на цьому шляху.

Життя людини оцінюється миттю, роками, вічністю. Важливо не скільки прожила людина, а як прожила, що вона зуміла чи встигла зробити, залишити по собі. Прочитайте духовний заповіт Матері Терези. Створіть асоціативний куц з словом *життя*.

- Життя – це шанс. Скористайся ним.
- Життя – це краса. Милуйся нею.
- Життя – це мрія. Здійсни її.
- Життя – це виклик. Прийми його.
- Життя – це обов'язок. Виконай його.
- Життя – це гра. Стань гравцем.
- Життя – це цінність. Цінуй його!
- Життя – це скарб. Бережи його.
- Життя – це любов. Насолоджуйся нею.
- Життя – це таїна. Пізнай її.
- Життя – це долина сліз. Перебори усе.
- Життя – це пісня. Доспівай її.
- Життя – це боротьба. Почни її.
- Життя – це безодня невідомого. Не бійся, ступи в неї.
- Життя – це удача. Шукай цю мить.
- Життя таке чудове – не згуби його.
- Це твоє життя. Борони його.

➤ Чому однією з тез Матері Терези є ототожнення життя з любов'ю? Чи суголосна ця думка позиції автора розгляданого на уроці есею?

◆ Дехто думає, що справжнє життя ще попереду, а шкільні роки – це ніби прелюдія до нього. Думаючи про майбутнє, ми недооцінюємо день сьогоднішній. Прочитайте поезію. Визначте її основну думку, доведіть співзвучність її ідеї творові С.Процюка.

Минуле не вернуть, не виправить минуле,
Вчорашнє – ніби сон, що випурхнув з очей.
Як луки навесні ховаються під мулом,
Так вкриється воно під пластом днів, ночей.
Але воно живе – забуде й незабуде,
А час не зупиняється, а молодість біжить,
І миті жодної не можна повернути,
Щоб заново, по-іншому прожити.

В.Симоненко

➤ Чи вважаєте ви себе небайдужими людьми? Як виявляєте власну життєву позицію?

Проблемне запитання. Чому суспільство свого часу письменник назвав деградуючим? (*Тому що навколо багато зла, безліч способів умертвити любов, усе добре, світле; думки про виживання вбивають найяскравіші таланти; люди знеохочені, пасивні до змін у суспільстві; туга і печаль, песимізм і відчай проймають людські душі, відтак народжуються «печальні діти», з'являється тужливе і депресивне мистецтво, зникає життєвий оптимізм.*)

◆ С.Процюк хоче, щоб люди займали активну життєву позицію, були оптимістами й гуманістами. Одним із таких великих життє- і людинолюбів був В.Симоненко. Доведіть цю тезу, відштовхуючись від змісту поданої поезії.

Люди – прекрасні,
Земля – мов казка,
Кращого сонця ніде нема.
Загруз я по серце
У землю в'язко,
Вона мене цупко трима.
І хочеться бути дужим,
І хочеться так любити,
Щоб навіть каміння байдуже
Захотіло ожити
І жити!
Воскресайте, камінні душі,
Розчиняйте серця і чоло,
Щоб не сказали
Про вас грядущі:
– Їх на землі не було.

«**Мозковий штурм**». На яких засадах мають будуватися стосунки між батьками і дітьми? Чому тільки родина (та ще близькі друзі) дають людині змогу відчувати себе потрібною і важливою в цьому світі?

◆ «Шануй батька свого і матір свою, щоб довгими дні твої були на землі», – сказано у Святому Письмі. Як ти ставишся до батьків, так і твої діти ставитимуться до тебе. Батьки оточують своїх дітей любов'ю, бо діти, на думку автора, у світ приходять саме для любові. Любов оновлює душі, очищує людину від зла, і світ стає добрішим. А діти, у свою чергу, повинні пам'ятати, що батьки їм бажають тільки добра. Прочитайте поданий текст. Яка його основна думка?

Легенда про любов материнську

У матері був єдиний син – дорогий, ненаглядний. Вона по краплинці збирала росу для вмивання, найтоншим шовком вишивала сорочки. Виріс син – став дужий, гарний. Одружився з дівчиною небаченої краси. Привів молоду дружину до рідної хати. Незлюбила та свекруху, зненавиділа її. Боялася мати з'являтися на очі, сиділа в сінях. А згодом у сарай переселилась.

Але й це не заспокоїло жорстоку невістку. Каже вона чоловікові: «Коли хочеш, щоб я жила з тобою, убий матір, вийми з грудей серце і спали його на вогні». Не здригнулася душа сина – так зачарувала його врода дружини. Каже він матері: «Наказала мені дружина вбити Вас, мамо... А не послухаю – піде від мене». Заплакала мати і відповідає: «Ну що ж, сину, роби так, як велить тобі серце». Пішов син з матір'ю в діброву, наламав сухого хмизу, розпалив вогнище. Убив матір. Поклав серце на жар. Спалахнула галузка. Відскочила жаринка в обличчя сина, обпекла боляче. Скрикнув той. Закрив долонею обпечене місце. Стрепенулося серце материнське, що горіло на вогні, і промовило: «Зірви лист подорожника, ось росте біля вогнища, приклади до болючого місця. А до листка подорожника приклади серце материнське. Потім у вогонь покладеш...»

Заридав син, схопив гаряче материнське серце, уклав його в розкраяні груди, облив пекучими сльозами. Зрозумів він, що ніхто й ніколи не любив його і не любитиме так гаряче й віддано, як мати. І такою величезною й невичерпною була любов материнська, таким всесильним було бажання бачити сина радісним, що ожило серце, загоїлася рана. Підвелася мати і притиснула кучеряву голову до грудей. Тож даремно кажуть у народі: «Материнська любов – найсвятіша!» (В.Сухомлинський).

Робота у групах. Закінчіть прислів'я, початок яких є на картках.

Яке коріння...

Яблуко від яблуні...

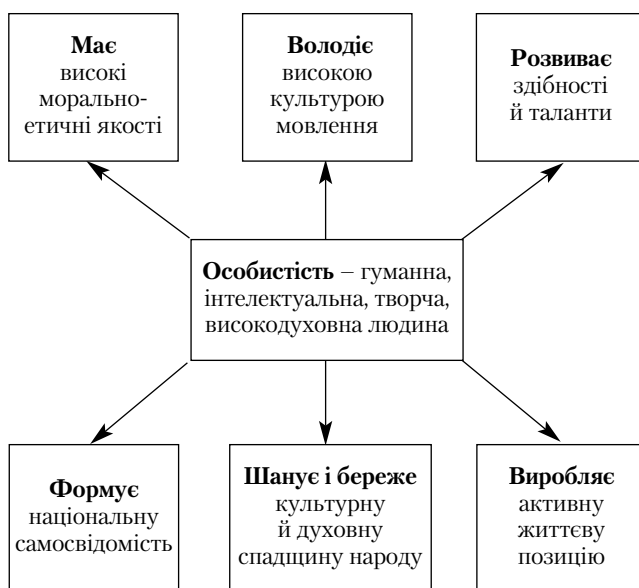
Що посієш...

Який кущ, така й калина...

➤ Як тему батьківської любові розкрито в есеї С.Процюка?

◆ Побудуйте модель сучасної особистості, орієнтуючись на ті життєві пріоритети, про які говорить автор есею «Любити і ненавидіти».

Орієнтовне виконання Духовний портрет особистості

«Мікрофон». Яку роль у житті відіграє кохання?

◆ Важко кохання завоювати, а ще важче його зберегти. Прочитайте поради психолога й намагайтеся додержувати їх, будуючи особисті стосунки.

- Будьте щирими одне з одним.
- Більше усміхайтесь й кажіть приємні речі.
- Не намагайтеся вивищити себе за рахунок коханої людини.

• Не сперечайтесь через дрібниці. Умійте вислухати іншого, знайти розумний компроміс.

• У присутності інших говоріть про своїх близьких тільки добре.

• Любіть і довіряйте.

• Не давайте підстав для ревноців і непорозумінь.

• Не забувайте про почуття власної гідності, гордості.

• Залишайте близькій людині вільний простір, не обтяжуйте надмірною турботою.

➤ У яких творах української літератури змалювано правдиве кохання? Стосунки яких героїв ви вважаєте взірцем відданої, щирої любові?

◆ У своєму есеї С.Процюк ставить низку актуальних і філософських запитань, на які частково відповідає і дає простір для розвитку думки читачеві. Подумайте над цими запитаннями, побудуйте усне розлоге міркування-відповідь на одне з них, широко цитуючи текст есею, а за потреби й інші художні твори.

• Люди, здатні до сильних почуттів, емоцій, є «обраними» чи «покараними»?

• «Можливо, романтичні пориви – це лише ще одна болюча пастка безодні, наймення якої Ніщо, Ніколи, Нікуди і Нізвідки?»

• «А національна героїка генетично розхлопана? У Крутах і на Соловках, в унівських схронах і на хресній дисидентській дорозі».

• «Чи допомагає людині етична гнучкість і дипломатичність?»

• «Та й чи взагалі існує творчість, звільнена від посиленнь серцевих скорочень?»

◆ Прочитайте подані поради психолога щодо вироблення власної життєвої програми. Які з них збігаються з позицією С.Процюка? Перечитайте есеї і доповніть цей перелік власними тезами.

У житті потрібно:

- вміти перетворювати мінуси на плюси;
- бачити не тільки погане, а й добре;
- не надавати великого значення дрібним негараздам;
- пам'ятати, що все швидкоплинне – і добре, і погане, тому слід насолоджуватися першим і не засмучуватися другим;

• бути толерантним у стосунках із людьми;

• прагнути до пізнання життєвих істин;

• виробити активну життєву позицію;

• бути оптимістом.

Домашнє завдання. Написати твір-мініатюру на тему «Лиш тільки той ненависті не знає, хто цілий вік нікого не любив». Підготувати повідомлення про життя і творчість Ю.Андруховича (*індивідуальне завдання*); прочитати його роман «Московіада».

ОСУД БЕЗДУХОВНОСТІ В РОМАНІ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА «МОСКОВІАДА»

Мета: стисло схарактеризувати процес розвитку української літератури наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст., визначити провідні риси постмодернізму, ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом Юрія Андруховича, розкрити ідейно-художній зміст роману «Московіада»; розвивати у школярів уміння самостійно аналізувати літературний твір, підтверджувати свої думки цитатами; виховувати доброту, милосердя, патріотизм, формувати налаштованість на високоморальний спосіб життя.

Методи, прийоми і форми роботи: розповідь учителя, учнівські повідомлення, бесіда, робота у групах, робота в парах, аналіз тексту твору, моделювання, тестові завдання.

Обладнання: текст роману «Московіада», роздатковий матеріал з тестовими завданнями, схеми.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Епіграф: Я прожив у Москві майже два роки, і то були чи не найщасливіші мої часи. Мабуть, саме з цієї причини в моєму романі стільки злої й чорної невдячності. Я досі не знаю, що в ньому більше важить: втрачені можливості чи здобуті примари.

Ю. Андрухович

Перебіг уроку

Уведення в тему. Мотивація навчальної діяльності.

Друга половина 80-х – початок 90-х років ХХ століття – переломний етап в історії нашої держави. Після більш як 70 років перебування у складі Радянського Союзу. Україна здобула омріяну незалежність. Однак маємо розуміти, що історичні події, хоча й фіксуються формально певними календарними днями, насправді зумовлюються низкою обставин і передумов, тобто поступово розгортаються в часі. Саме про період так званої перебудови (1985–1991 роки), точніше, про його висліді для суспільства й розповідає у своєму романі «Московіада» Юрій Андрухович.

На сьогоднішньому уроці, занурюючись у зміст цього твору, проникнемо в атмосферу кінця минулого століття, спробуємо збагнути зміни в суспільній і особистісній свідомості людей різних національностей, які мешкали в Москві й опинилися в епіцентрі культурних, політичних та соціальних зрушень.

Аналізуючи змальовані в романі події, досліджуючи виведені автором типи й характери, ми зможемо краще зрозуміти свою історію й по-новому, реалістичніше й об'єктивніше, поглянути на сучасний стан нашої культури, мистецтва, економіки, політики.

Актуалізація опорних знань.

Бесіда

• Який метод зображення дійсності домінував у радянській літературі?

• У чому полягають особливості літератури модернізму?

• Дайте визначення поняття *постмодернізм*.

• Назвіть визначальні риси постмодернізму, запишіть їх у зошити, а потім перевірте себе, скориставшись поданою пам'яткою.

Провідні ознаки постмодернізму:

- поєднання різних стилєвих тенденцій;
- часткова опозиційність до традиції;
- універсальність проблематики;
- позачасовість і позапросторовість зображення;
- епатажність (прагнення вражати, дивувати, приголомшувати порушенням узвичаєних норм);
- зміна функцій автора і героя;
- культ незалежної особистості;
- іронічність, пародійність.

• Які постмодерністські українські літературні угруповання вам відомі? Назвіть їхніх представників.

Опрацювання навчального матеріалу.

◆ Послухайте повідомлення однокласника про життєвий і творчий шлях Ю. Андруховича, законспекуйте його. Опрацюйте біографічну статтю про письменника за підручником. Доповніть зроблений конспект.

Юрій Андрухович – поет, прозаїк, есеїст, перекладач. Народився 13 березня 1960 року в Івано-Франківську. Закінчив редакторське відділення Львівського поліграфічного інституту, працював у газеті, був слухачем Вищих літературних курсів при літінституті в Москві. Захистив кандидатську дисертацію за творчістю Богдана-Ігоря Антонича.

1985 року у Львові разом з Віктором Небораком і Олександром Ірванцем заснував літературне угруповання Бу-Ба-Бу, виступив одним із засновників постмодерної української літератури.

На початку 90-х років разом з Юрієм Іздриком видає перший в Україні постмодерністський журнал «Четвер». З 1985 року по 1991 рік був членом Спільки письменників України. 1991 року ініціював утворення Асоціації українських письменників.

Творчий доробок Андруховича формально можна поділити на два річища: поетичне і прозове. Митець видав поетичні збірки «Небо і площі» (1985), «Середмістя» (1989), «Екзотичні птахи і рослини» (1991).

Із прозових творів Андруховича найперше був опублікований цикл оповідань «Зліва, де серце» (1989) – майже фактографія служби автора у війську, своєрідна «захалавна книжечка», яка писалася під час чергувань у вартівні. 1991 року з'явилося друком оповідання «Самійло з Немирова, прекрасний розбишак». Романи «Рекреації» (1992), «Московіада» (1993), «Перверсія» (1996) можна розглядати як трилогію, бо в кожному з них головний герой опиняється в центрі подій.

Есеїстика Андруховича (книжка «Дезорієнтація на місцевості») – наслідок його частих подорожей до інших країн, це своєрідна «книга спостережень» над нинішніми особливостями європейського культурно-історичного ландшафту.

Творчість Андруховича має значний вплив на перебіг сучасного літературного процесу в Україні, з його іменем пов'язані перші факти неупередженого зацікавлення сучасною українською літературою на Заході. Твори письменника перекладено і видано в Польщі, Німеччині, Канаді, Угорщині, Фінляндії, Росії, Сербії, США, Швеції, Австрії, Болгарії, Хорватії, Білорусі, Литві, Словаччині. Юрій Андрухович – лауреат премії імені Гердера, премії миру імені Ериха Марії Ремарка, Літературної премії Центральної Європи ANGELUS за роман «Дванадцять обручів».

Аналіз твору

Тестові завдання за змістом прочитаного

- Ім'я по батькові головного героя роману
 - Францович
 - Ульрихович
 - Вільгельмович
 - Юліанович
- Ю. Андрухович узяв епіграфом до роману рядки
 - І. Франка
 - В. Неборака
 - Г. Чубая
 - Ю. Іздрика
- Дівчину, що врятувала Отто в підземеллі, звали
 - Галя
 - Оля
 - Надя
 - Ганна
- У романі пивбар названо ім'ям відомого російського письменника
 - Грибоедова
 - Фонвізіна
 - Достоевського
 - Тургенева
- Події в романі відбуваються впродовж
 - однієї години
 - одного дня
 - одного місяця
 - одного року
- У «Дитячому світі» продавали лише
 - дерев'яних півників
 - пластмасових папуг
 - залізних лелек
 - паперових голубів
- Кишенькового злодія – агента КДБ, який потонув у каналізації, звали
 - циганський барон
 - турецький паша
 - індійський раджа
 - китайський філософ
- У КДБ Отто фон Ф. дали ім'я
 - Віктор
 - Едуард
 - Родіон
 - Артур
- Аби відвідати засідання мертвих, Отто фон Ф. обирає маску
 - сибірського шамана
 - венеціанську
 - буддійського монаха
 - рудого блазня
- У президії мертвих сиділа єдина жінка. Вона була в образі
 - Шахерезади

- Клеопатри
- Катерини II
- Дедемони

11. Упродовж роману автор цитує одного з сучасних українських поетів, а саме

- Мойсієнка
- Кордуна
- Андруховича
- Ірванця

12. Отто фон Ф. з Москви від'їжджає

- в Америку
- у рідне село
- на південь
- до Києва

Бесіда за змістом роману

- Хто є головним героєм роману?
- Протягом якого часу відбуваються події у творі?
- Який художній прийом використовує автор, змальовуючи життя людей у Москві?
- Які суспільно-історичні події стали тлом для сюжету твору?

Відповідаючи на прикінцеве запитання, скористайтеся додатковою інформацією, поданою на мультимедійній дошці.

Кінець 80-х років минулого століття – період оновлення і змін у суспільному житті країн, що входили до складу Радянського Союзу. Курс на демократизацію, ринкову економіку, свободу думки й слова, узятий на озброєння новим урядом, активізував національне волевиявлення, приватний сектор економіки і політичну волю суспільства. Однак половинчастість, обмеженість і нефаховість політичних та економічних перетворень спричинилися до всездозволеності, розбещеності й деградації в соціумі. Зокрема антиалкогольна кампанія 1985–1988 років (кількаразове здрожчання алкогольних напоїв, заборона на вживання, вирубування виноградників тощо) мала своїм наслідком стрибок кількості наркоманів і токсикоманів; почало збільшуватися виробництво сурогатів і самогонуваріння.

Головним засобом демократизації стала гласність – політика свободи інформації: усунення цензури, дозвіл раніше заборонених книжок, поява опозиційних видань, злободенних літературних творів. Однак чи стала свобода слова справжньою – питання й дотепер риторичне.

Економічні перетворення, а точніше, методи реалізації їх зумовили появу мафіозних угруповань і злочинного нагромадження капіталу майбутніх олігархів і бізнесменів.

Москва була центром усіх подій. Як і за радянських часів, так і в період розпаду СРСР лише тут можна було здобути справжню славу. Чимало й наших талановитих земляків подалися свого часу шукати долі у столицю радянської імперії, яка завжди культивувала у братніх республік комплекс меншовартості й периферійності.

Переломний момент затягнувся на десятки років. Ще не визріла нова генерація державотворців, митців і філософів, тому активно діє стара система, лише декларуючи свою демократичність і вільнодумство: «Імперія міняла свою зміїну шкіру, переглядала звичні тоталітарні уявлення, дискутувала, імітувала зміну законів та життєвого укладу, імпровізувала на тему ієрархії вартостей. Імперія заговорила зі свободою, гадаючи, що таким чином збереже оновлену саму себе...» (Ю. Андрухович)

Робота з епіграфом

◆ Прочитайте епіграф до роману. У чому його парадоксальність? Чому «найщасливіші часи» спричинили «злість» і «чорну невдячність»?

◆ Якою постає Москва в романі? Дайте характеристику столиці, коментуючи поданий уривок.

Це місто тисячі та одної катівні. Високий форпост Сходу перед завоюванням Заходу. Останнє місто Азії, від п'яних кошмарів якого панічно втікали знекровлені та германізовані монархи. Місто сифілісу та хуліганів, улюблена казка озброєних голодранців. Місто більшовицького ампіру з висотними почварами наркоматів, з таємними під'їздами, забороненими алеями, місто концтаборів, націлене в небо закам'янілих гігантів. Населення тутешніх в'язниць могло б скласти одну з європейських націй. Місто гранітних вензелів та мармурового колюся і п'ятикутних зірок завбільшки із сонце. Воно вміє тільки пожирати, це місто забльованих подвір'їв і перекошених дощаних парканів у засипаних тополіним пухом провулках із деспотичними назвами: Садово-Челобітгевський, Кутузово-Тарханний, Ново-Палачовський, Дубіново-Зашибеєвський, Мало-Октябрьсько-Кладбищенський...

Це місто втрат. Добре б його зрівняти з землею. Насадити знову дрімучі фінські ліси, які тут були раніше, розвести ведмедів, лосів, косуль – хай пасуться довкола порослих мохами кремлівських уламків, хай плавають окуні в ожиліх московських водах, дикі бджоли хай зосереджено накопичують мед у глибочезних пахучих дуплах. Треба цій землі дати спочинок від її злочинної столиці. Може, потім вона спроможеться на щось гарне. Бо не вічно ж їй отруювати світ бацилами зла, пригнічення й агресивного тупого руйнування!

◆ Прочитуйте рядки роману, де зображено співмешканців Отто по гуртожитку. Що в них спільного? Чому ці «письменники» «нагадують все ж не так творців літератури, як її персонажів, причому літератури графоманської, спеченої за нудними рецептами великої реалістичної традиції»? Чи можна назвати їх типовими представниками свого часу? Дайте розгорнуті коментарі.

Орієнтовні відповіді

- Це російський поет Єжевікін, «котрий... вчора мав уг'яте виступ на телебаченні, в якому дев'ять разів ужив слово «духовність» і вісім разів витирав тильним боком долоні похмільний піт із чола».

- Це Вася Мочалкін – «основоположник якутської радянської літератури, студент четвертого курсу і почесний оленяр, якимось налявся бухлом по саму зав'язку і на першому поверсі ступив у ліфт <...> Він заснув у ліфті і проспав з 9-ї вечора до 9-ї ранку, проїздивши угору-вниз цілісіньку ніч. <...> І тільки вранці,десь так о пів на десяту, Васю Мочалкіна врешті вдалося розштурхати. Це сталося на першому поверсі, де й починався минулого вечора його казковий маршрут по вертикалі. Прийшовши до тьми після тяжкого оленярського сну, Вася таки виповз з ліфта і покатуляв новий зустрічати день у пивбарі на Фонвізіна».

- Це Іван Новаковський, на прізвисько Новокаїн, інша версія – Ваня Каїн, гнаний і уполіснений (себто у послід переіменений) – літератор, видавець, культуролог, бомж, «останніх років п'ятнадцять намагається нелегально спати в гуртожитку, з якою метою навіть узяв церковний шлюб у Мар'їній Році з прописаною в гуртожитку епілептичною Василісою <...> однак цей шлюб мав досить виразні ознаки фіктивності, позаяк Новокаїн здебільшого влаштував собі ночівлю в душовій або в сушці <...> По вулицях він пересувається забімбаною постапоплектичною ходюю. Проте, як правило, цитує самого себе строфами і виношує все нові й нові видавничі проекти».

- Узагальнений образ митця-початківця, біографія якого типова для більшості мандрівників за щастям до столиці, автор подає, завершуючи опис мешканців гуртожитку: «Сімнадцятилітній ліричний юнак, назвімо його

Слава, вкладає римовані строфи, які списує до загально-го зошита і переховує в секретному місці під унітазним бачком. Вірші, як правило, носять назви, похідні від романтичних жіночих імен: «Аеліта», «Консуела», «Анготей», «Айседора», «Лоліта». Безперечно, що тут криється одна й та сама істота, переважно Люся або Нюся, однокласниця, котра й не здогадується про існування в природі таких речей, як сублимація.

Настає день, коли юнак Слава потайки висилає вірші з жіночими йменнями, ці душевні полюції, на конкурс до московського інституту. З початком весни він вкриймається прищами і ластовинням, і саме тоді з Москви надходить відповідь. Мліючи від нетерплячки, Слава розшматовує конверт і довідується, що успішно пройшов творчий конкурс. Всесоюзних масштабів прізвище, відоме йому з шкільних хрестоматій, що значиться у підписі, робить нашого лірика просто-таки збраним від щастя. Улітку він покидає свій завошивлений, зачуханий, свій задрипаний Партизанськ чи Мухоморськ, місто хіміків, і вирушає на завоювання Москви. Фотокартку з Люсею-Нюсею зберігає в найнесподіваніших місцях.

Йому, звичайно, вдається вступити. Але на цьому й закінчується вся поезія. Далі – навіть не проза. Вірші пішли геть, бо так захотів Той, Хто їх диктує. Кохання до Люсі вичерпалося, позаяк Слава збагнув, що вона також ходить в туалет. На лекціях і семінарах музи дохнуть від нудьги. Відвідувати всілякі жидівські театри або читати забризканого слиною Мережковського він просто не створений. Милуватися Василієм Блаженним або мавзолеєм вічно не будеш, до того ж, чим там є милуватися? І він осягає дещо інше: сувору, як мачуха, гуртожитську науку дійсності. Тижнями не порушує кордонів свого поверху, а якщо порушує, тільки аби притарабанити для друзів бухла від в'єтнамців або вдало розташованого поруч таксопарку. Спить іноді в безпосередній близькості від сміттєпроводу, іноді головою в умивальнику, ногами на північ. Алка з вирізаною правою груддю робить його мужчиною, від чого він надовго втрачає всіляку охоту. Натомість Вольдемар з Даугавпілса, ветеран молодіжних рухів і паломництва на Схід, пробуджує в ньому безсонний потяг до анаші. На третьому курсі ліричний Слава вже нагадує розтоптаного долею педераста з болючим тілом і вичерпаною душею. Іноді він викрадає шмат м'яса з чужого баняка на спільній кухні <...> Настає день, коли він готовий різати собі вени. Ну, та нічого, нічого.

Об'єднує цих людей лише спусб життя, формула яко-го доволі примітивна: горілка, розпуста і пуста балаканина.

➤ Чому в період «оновлення й національного відродження» відбувається страшна деградація особистості?

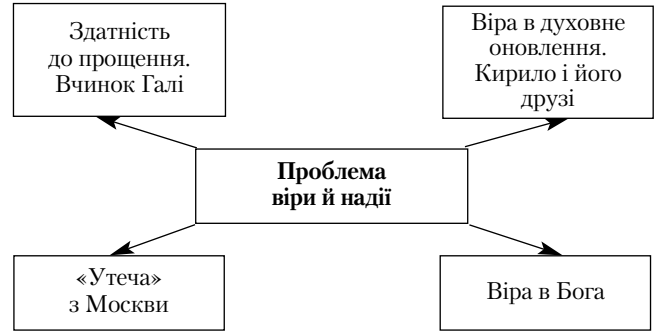
Проблемне запитання. Маємо нині сформовану національну еліту. Чи реалізується програма Доповідача в чорній панчосі? Прочитайте уривок з роману, де висвітлено план дій імперії щодо інших народів. Прокоментуйте його і дайте відповідь на запитання.

Слід розтяти це хворе тіло ізсередины! Розпустити всіх по домівках, опустити завісу. Ми подаруємо всім їхню, вибачте на слові, омріяну незалежність. Ми навчимо їх перемогати у референдумах. Бо референдум – це ідеальний спосіб маніпулювати людьми, залишаючи в них ілюзію, нібито вони самі вирішують свою долю. Ми навчимо їх любові до Держави. А це означає – до насильства, обманів і хабарів. Ми дамо їм повну свободу заганяти себе у прірву. Отже, повна, даруйте, незалежність для республік. Однак при цьому дещо зберігаємо за собою...

Насправді вони готуватимуть наше майбутнє. На чолі новоспечених, пардон, незалежних урядів виникнуть апаробовані нами і нами ж призначені виконавці. Хаос породжуватиме хаос. Там, де це неможливо, до влади прийдуть

просто виб(...)ки. Або політичні проститутки, Володимире Іллічу. Або, зрештою, просто нікчеми. Усе потоне в сірятині. В нудоті. В підлості. Велика ентропійна хвиля, що розірвала Велику Імперію, рознесе щент і незалежні, перепрошую, державки. Усе це виглядатиме надто карикатурно, ці призначені нами президенти, ці закуплені нами парламенти. Ці прикордонні конфлікти шіїтів із сунітами, католиків з кришнаїтами, а православних із дзен-буддистами. Ці героїчні спроби західних банкірів навчити божевільних свободі. Ці голодні міжусобиці, бунти і страйки. Ця індустрія церков і борделів. Великий непотріб указів, конституцій та декларацій. І тотальний смітник, ні, багато незалежних смітників на чолі з недолугими маріонетками. Ось – наша програма дій. Дедалі частіше й частіше озиратимуться народи назад. І бачитимуть у своїх обманутих візях Велику Державу – космічну, вогнисту, широку, тисячолітню. Дедалі гірше й гірше виглядатиме у порівнянні з нею ота, дозвольте, незалежність.

Робота у групах. Розгляньте і прокоментуйте схеми-моделі порушених у творі проблем. Складіть усний роздум, характеризуючи за поданою схемою одну із проблем (на вибір).

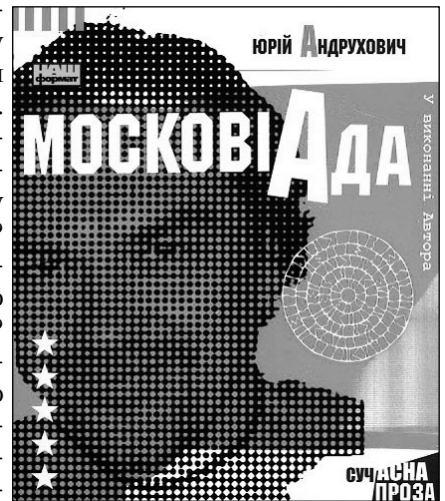

◆ Дослідіть наявні в романі образи-символи, якот: *щури, дощ, сом, маска, клітка, мертві засідателі* та інші. Схарактеризуйте один із них за поданим планом.

План аналізу образу-символу

1. Де і коли з'являється образ у тканині твору?
2. Як часто до нього звертається автор?
3. Як цей образ пов'язаний із головним героєм?
4. Яку роль у романі він відіграє?

◆ Розгляньте обкладинку до аудіокнижки «Московіада». Що незвичайного в написанні назви твору ви помітили? Чому автор виділив саме цю частину слова? Який період перебування Отто фон Ф. у Москві можна засоціювати з подорожжю до пекла?

◆ Поміркуйте, назву якого античного твору нагадує заголовок роману. Чи можна оцінювати московські мандри Отто фон Ф. як шлях очищення від духовного й морального бруду, як подорож у нове життя? Перечитайте останній абзац «Московіади» і проілюструйте відповідь цитатами.

◆ Поверніться до записаних у зошитах рис модернізму і доведіть, що роман Ю. Андруховича «Московіада» – твір постмодерної літератури.

Підсумок уроку.

«Незакінчене речення».

• Роман «Московіада» нині є вельми актуальним, бо ...

• Такі твори, як роман Ю. Андруховича, спонукають сучасну людину замислитися над ... , застерігають від ...

• Деградацію суспільної та індивідуальної свідомості спричинює ...

Домашнє завдання. Написати твір-роздум за романом «Московіада» на тему «Боротьба як сенс життя і виживання».